

<http://dx.doi.org/10.15589/jnn20140211>

УДК 330.341.1:332(477)

П 85

THE NATURE AND THE ROLE OF REGIONAL INNOVATIONS IN THE ECONOMIC RELATIONS SYSTEM

СУТНІСТЬ І РОЛЬ РЕГІОНАЛЬНИХ ІННОВАЦІЙ У СИСТЕМІ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Iryna V. Priadko

pryadok@mail.ru

ORCID: 0000-0001-6664-0914

І. В. Прядко,

асп.

Petro Mohyla Black Sea State University, Mykolayiv

Чорноморський державний університет імені Петра Могили, м. Миколаїв

Abstract. Despite the popularity of the term «innovation» in scientific researches of the XXI century there is no single definition to display the main properties of this category. The purpose of this paper is to clarify the essence of the notion of the «region innovation». The paper is devoted to the study of the main approaches to the notion of the «innovation». The defining characteristics of this category are analyzed; the conditions of the novelty transformation into innovation are identified. The role of the innovation in the regional development is studied. The essence of the regional innovation through financial and economic relations in the region is explored.

Keywords: innovation, novelty, regional innovation.

Анотація. Досліджено основні підходи до вивчення поняття «інновація». Проаналізовано головні ознаки даної категорії та на їх основі уточнено визначення поняття «інновація». Досліджено місце регіональних інновацій на мезорівні. Визначено сутність регіональних інновацій у системі фінансово-економічних відносин.

Ключові слова: інновація, нововведення, регіональна інновація.

Аннотация. Исследованы основные подходы к изучению понятия «инновация». Проанализированы основные признаки данной категории и на их основе уточнено определение понятия «инновация». Исследовано место региональных инноваций на мезоуровне. Определена сущность региональных инноваций в системе финансово-экономических отношений.

Ключевые слова: инновация, нововведение, региональная инновация.

REFERENCES

- [1] Antoniuk L.L., Poruchnyk A.M., Savchuk V.S. Innovatsiia: teoriia, mekhanizm rozrobky ta komertsializatsii [Innovation: theory, mechanism of development and commercialization]. Kyiv, KNEU Publ., 2003. 394 p.
- [2] Bazhal Yu.M. Ekonomichna teoriia tekhnolohichnykh zmin [Economic theory of technological changes]. Kyiv, Zapovit Publ., 1996. 237 p.
- [3] Bubenko P., Husiev V. Chomu halmuiutsia innovatsiini protsesy v Ukraini [Why are the innovation process slowed down in Ukraine]. Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine. 2009, no. 6, pp. 30–39.
- [4] Volkov O.I., Denysenko M.P. Ekonomika ta orhanizatsiia innovatsiinoi diialnosti [Economy and organization of innovation activity]. Kyiv, «Tsentri uchbovoi literatury», 2007, 660 p.
- [5] Gamidov G.S., Kolosov V.G., Akimov A.A. Sistemologicheskie osnovy innovatiki [Systemological basics of innovation]. St. Petersburg, Politekhnik, 2002, 600 p.
- [6] Dzhobber D. Printsipy i praktika marketinga [Principles and practice of marketing]. Zhitomir, 2000, 688 p.
- [7] Druker P. Yak zabezpechyty uspih u biznesi: novatorstvo i pidpriemnytstvo [How to ensure business success: innovation and entrepreneurship]. Kyiv, Ukraina Publ., 1994. 319 p.
- [8] Abrameshin A.Ye. et.al. Innovatsionnyy menedzhment [Innovation management]. Moscow, Vita-Press Publ., 2001, 272 p.
- [9] Korchagin Yu.A. Regionalnaya finansovaya politika i ekonomika [Regional financial policy and economy]. Rostov-on-Don, Feniks Publ., 2006, 284 p.

- [10] Kuznietsova A.Ya. Finansuvannya investytsiino-innovatsiinoi diialnosti [Financing of investment-innovation activity]. Lviv, Lvivskiyi bankivskiyi instytut NBU, 2005, 320 p.
- [11] Lapko O. Innovatsiina diialnist u systemi derzhavnoho rehuliuвання [Innovation activity in the system of state regulation]. Kyiv, IEP NANU Publ., 1999. 254 p.
- [12] Melenchuk L.I. Sutnisna kharakterystyka innovatsiinykh protsesiv (Essential characteristics of the innovation processes). Available at: <http://www.gi.edu.ua>.
- [13] Nykyforov A.Ye. Innovatsiina diialnist: teoriia i praktyka derzhavnoho upravlinnia [Innovative activity: theory and practice of public administration]. Kyiv, KNEU Publ., 2010. 420 p.
- [14] Novikov V.S. Innovatsii v turizme [Innovations in tourism activity]. Moscow, «Akademiya» Publ., 2007, 208 p.
- [15] Onyshko S.V. Finansove zabezpechennia innovatsiinoho rozvytku [Financial support for innovation development]. Irpin, Natsionalna akademiia DPS Ukrainy Publ., 2004. 434 p.
- [16] Onyshko S.V., Paientko T.V., Shvabii K.I. Finansove zabezpechennia innovatsiinoi diialnosti [Financing of innovation activity]. Kyiv, KNT Publ., 2008, 255 p.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Суттєвою відмінністю світового господарства ХХІ століття є усвідомлення важливості процесу регіоналізації та локалізації інноваційної діяльності. За словами Б. Лундвалла, регіони перетворились у ключові фігури, що виконують генеруючу функцію на мезорівні. М. Портер підкреслює, що «в епоху глобалізації, коли національні кордони вже втрачають свою важливість через рух капіталу, технологій, умів, рушії інновацій набувають локального характеру» [17]. Вже очевидним став факт, що ефективний розвиток країни дуже тісно корелює з економічним станом її регіонів. Саме регіони відіграють вирішальну роль в економічному зростанні, продукуючи розвиток інновацій через регіональні системи та кластери. В таких умовах особливої актуальності набуває саме регіональна складова в процесі розвитку інновацій.

Для дослідження сутності регіональних інновацій та їх ролі в системі економічних відносин у регіоні доцільно визначитись із значенням терміну «інновація», оскільки його тлумачення й досі неоднозначне.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Вивченням сутності поняття «інновація» та розкриттям ролі інновацій у процесі розвитку регіону займалися багато вітчизняних та закордонних учених: Й. Шумпетер, Дж. Фрідман, П. Друкер [7], М. Портер [17], Л. Антонюк [1], Ю. Бажал [2], О. Лапко [11], І. Павленко, А. Никифоров [13], Р. Фатхутдінов, С. Онишко [15], Л. Федулова, П. Бубенко [3] та ін. Однак ускладнення суспільно-економічних відносин на макро- та мезорівнях привело до поглиблення змісту поняття «інновація».

МЕТОЮ ДАНОЇ СТАТТІ є виявлення сутності регіональної інновації в системі фінансово-економічних відносин. У рамках поставленої мети вирішуються такі задачі: 1) визначення сутності категорії «інновація»; 2) аналіз ролі інновацій

у процесі розвитку регіону; 3) визначення сутності «регіональних інновацій» у системі фінансово-економічних відносин.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Учені всього світу погоджуються з позитивною роллю, яку відіграють інновації на мезо- та макрорівнях. Ця категорія є багатогранною, що пояснюється постійним розвитком виробничих відносин та продуктивних сил. Але вказана багатогранність призводить до багатозначності поняття, що суттєво ускладнює її дослідження.

В економічній літературі представлені класифікації, які дозволяють згрупувати поняття «інновації» за певними ознаками. Серед них можна виділити класифікацію С. Онишко, Т. Паєнтко, К. Швабій, які виділяють п'ять сутностей досліджуваної категорії, на відміну від класифікацій О. Волкова та М. Денисенка [4] (інновації розглядаються з чотирьох позицій) чи А. Абрамшина, А. Вороніної та О. Молчанової (два підходи до визначення терміну інновації). Це дозволяє більш глибоко дослідити сутність інновації та проаналізувати її основні ознаки.

Застосувавши зазначену класифікацію, одержимо такі висновки:

1) деякі вчені вказують на обов'язковий елемент отримання прибутку підприємцем-новатором (А. Кузнецова [10], Р. Фатхутдінов, В. Новіков [14], П. Друкер [7], К. Цайнінгер, Д. Джоббер [6], М. Портер, А. Никифоров [13], Ю. Ціомашко, І. Станкевич), інші – не вказують (С. Онишко [15], Т. Паєнтко, К. Швабій, О. Лапко [11], Г. Гамідов [5], В. Колосов, Н. Османов);

2) одні науковці описують позитивний ефект від впровадження інновацій у суспільстві: А. Кузнецова [10], Р. Фатхутдінов, В. Новіков [14], К. Цайнінгер, А. Никифоров [13], Ю. Ціомашко, І. Станкевич. Інші залишають цей ефект без уваги – С. Онишко, Т. Паєнтко, К. Швабій, Л. Антонюк, А. Поручник, В. Савчук, Г. Гамідов, В. Колосов, Н. Османов, П. Друкер [7], Д. Джоббер [6], М. Портер;

3) частина українських дослідників вважає, що інновація обов'язково має бути похідною від стану науки, базуватися на досягненнях науково-технічного прогресу (Ю. Цюмашко, І. Станкевич, Г. Гамідов, В. Колосов, Н. Османов, А. Никифоров); усі зазначені закордонні вчені та деякі вітчизняні (О. Лапко, Л. Антонюк, А. Поручник, В. Савчук) не розділяють таку думку;

4) деякі вчені розрізняють поняття «нововведення» та «інновація» (Ю. Бажал [2]), інші їх ототожнюють (А. Кузнєцова [10]).

Можна погодитись з думкою дослідників, які відокремлюють поняття нововведення та інновація, і вважати, що в процесі розвитку інновації вирізняються новації, нововведення та інновації. Визначення «новації» розглянуте у працях В. Стадника, М. Йохна та Л. Меленчука [12], в яких новація – це оформлений результат фундаментальних, прикладних або експериментальних досліджень, прийнятих для реалізації у практичну діяльність. Але таке визначення звужує поняття «новації», розуміючи під ним лише результати наукової праці, що є не вірним. Історія містить приклади новацій, що стали інноваціями, які неможливо пояснити виходячи лише з наукового трактування поняття новації: відкриття гіпсокартону, кредитної картки, транспортних контейнерів [3]. Тому під поняттям «новація» варто розуміти оформлений результат наукових або ненаукових ідей у будь-якій галузі.

Впровадження новації у практичну діяльність (реалізація новації) є нововведенням. Про це свідчить морфемний аналіз терміна – «введення нового». Нововведення може стати інновацією, а може так і залишитися нововведенням.

Для того щоб з'ясувати, чи перетвориться нововведення в інновацію, потрібно визначити основні ознаки інновації.

Інновація обов'язково має містити у собі наступні ознаки:

1) забезпечення прибутку підприємцю-новатору. Оскільки основним суб'єктом інноваційної діяльності є підприємці, саме вони беруть на себе «всі труднощі й ризики перетворення ідей та «образів» нового продукту чи послуги на необхідний ринку товар. Саме підприємці, долаючи безліч перешкод, наполегливо втілюють ідеї (наукові й ненаукові) у привабливі для споживачів товари [3]». Якщо прибутку немає або він невисокий, підприємець або втрачає цікавість до інноваційної діяльності і переходить в іншу галузь ринку, або банкрутує. Таким чином, основним стимулом здійснення інноваційної діяльності є прибуток;

2) задоволення потреб споживача. Цей пункт логічно впливає з попереднього: для того, щоб підприємець-новатор отримав прибуток, його товар має задовольняти потреби споживачів. Якщо цей

товар є корисним для покупців, на нього існуватиме платоспроможний попит, що в свою чергу, за законами ринку, робить випуск інноваційної продукції вигідним для підприємців-новаторів;

3) наявність позитивних екстерналій для суспільства від впровадження нововведень. Реалізація нововведень задовольняє потреби споживачів і приносить прибуток продавцям інноваційного продукту. Це сприяє економічному зростанню країни (хоча б через збільшення ВВП). Але саме наявність позитивного зовнішнього впливу від застосування нововведень сприяє розвитку країни: покращується рівень життя населення, зростають показники ефективності економіки, підвищується конкурентоспроможність країни на зовнішньому ринку.

Отже, для того, щоб нововведення перетворилося на інновацію, воно має володіти такими властивостями, як корисність для споживача, прибутковість для новатора і позитивні зовнішні ефекти для суспільства.

Крім того, до основних рис інновацій слід віднести:

1) обов'язковий елемент новизни;

2) випадковий характер створення;

3) наявність часового лагу між винаходом та його впровадженням;

4) можливість спричинення масштабних змін за нетривалий період часу.

Наведений аналіз ознак дозволяє запропонувати таке визначення інновації: інновація – це інструмент отримання позитивних екстерналій суспільством від впровадження нововведень у будь-якій сфері, яке приносить прибуток новатору і задовольняє потреби споживача.

Даний підхід до визначення поняття «інновація» дозволяє поєднати більшість існуючих підходів і дає змогу комплексно охарактеризувати сутність інновацій.

Інновація є фундаментом гармонійного поєднання економічного зростання та соціального прогресу у суспільстві як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях. У сучасних умовах зростання світової конкуренції саме регіони відіграють провідну роль у мобілізації науково-дослідних зусиль, у стимулюванні інноваційної активності підприємців. Сьогодні все більшої популярності набуває гасло: «Необхідно співпрацювати локально, для того, щоб конкурувати глобально».

Нехтування регіональними чинниками призводить до низької ефективності трансформаційних ринкових перетворень та негативно впливає на соціально-економічне становище країни. В цьому контексті надання дефініції, яка розкриває сутність «регіональних інновацій», має першочергове значення для практики реалізації інноваційної діяльності в межах регіону.

Регіональні інновації є об'єктом регіональної інноваційної політики держави і фактором забезпечення сталого економічного розвитку, теорія розвитку якого базується на двох основних підходах – неокласичному та теорії кумулятивної причинності.

Неокласичний напрямок теорії регіонального росту визначає інновації як результат науково-технічного прогресу. В цій теорії нововведення розглядаються як один із компонентів виробничої функції на рівні з такими ресурсами, як праця, земля і капітал [9].

Більш цікавою з огляду на тему даного дослідження є теорія кумулятивного розвитку, в якій наголос робиться на процесах, з упровадженням яких створюються умови для подальшого розвитку регіону. Суттєвою відмінністю від попередньої теорії є факт заперечення вирівнювання економічного зростання регіонів країни. Основними положеннями цієї теорії є створення центрів росту, потоків їх поширення в просторовій економіці, виникнення агломерацій, дифузія нововведень, розвиток периферій, постійна віддача від масштабу та нерівномірність економічного зростання регіонів [9, 16].

Теорії кумулятивного розвитку розглядають інновації як основний фактор, що забезпечує постійну трансформацію ядра і сприяє економічному зростанню всього регіону, з одного боку, та є джерелом нерівномірності економічного розвитку регіонів – з іншого.

Узагальнюючи перелічені теорії, можна зробити висновок, що інновація, будь то частина виробничої функції або елемент, який забезпечує постійну ефективну роботу полюсів росту, є чинником, що стимулює економічне зростання регіону. Розвиток інновацій є найбільш результативним у місці поєднання відповідних ресурсів, зв'язків та контактів.

З іншого боку, практика успішних країн показує, що найбільш інтенсивний розвиток інновацій відбувається в рамках роботи регіональних інноваційних систем (далі – РІС). Учений А. Поручник пояснює цей факт наступними причинами. По-перше, саме в регіонах відбувається процес створення нових знань та існує адекватна інфраструктура їх акумуляції і подальшого поширення завдяки існуванню «некомерційних взаємозв'язків» (звичаїв, традицій, норм поведінки тощо), що історично складаються в певному регіоні. По-друге, в таких центрах ділової активності висока концентрація робочої сили. По-третє, в них наявне специфічне соціокультурне середовище, яке приваблює високими стандартами життя.

Розвиток інновацій у регіоні віддзеркалюється у системі економічних відносин між певними інституційними утвореннями, які генерують та впроваджують інновації. Фундаментом таких відносин виступає регіональна інноваційна си-

стема, що є частиною національної інноваційної системи.

Регіональна інноваційна система – це цілеспрямована діяльність стосовно створення відповідних інститутів, що забезпечують сприятливі умови та стимули для інноваційної діяльності регіону, державних і регіональних органів державної влади.

Основним об'єктом РІС є інноваційна діяльність, кінцевим результатом якої виступають інновації.

Таким чином, інновацію можна розглядати через систему економічних відносин, які виникають у процесі створення, розподілу, обміну та споживання нововведень, що сприяють економічному розвитку регіону.

Інновація характеризується певним обсягом фінансових та економічних ресурсів, який регіон спроможний використати для того, щоб забезпечити свій розвиток. Ці ресурси складають інноваційний потенціал регіону і формують такі групи:

- 1) інтелектуальна;
- 2) інформаційна;
- 3) інвестиційна.

Інтелектуальна група ресурсів складається з інтелектуальної праці людини, завдяки якій стає можливою поява нововведень. Цю групу ресурсів не можна звужувати до рамок науково-технічної, бо інновація не завжди є результатом лише науково-технічної праці.

Інформаційна група ресурсів забезпечує поширення інновацій у регіоні. Цей вид ресурсу не існує окремо від інтелектуальної діяльності і в умовах постійного розвитку науки є практично невичерпним.

Інвестиційна група ресурсів дає змогу не тільки створити нововведення, а й перетворити його на інновацію. Це фінансові ресурси – існуючі запаси і джерела фінансових можливостей регіону, які використовуються для досягнення певної мети. Ця група ресурсів у даному контексті характеризує можливості регіону забезпечувати себе новими продуктами, технологіями та послугами. Значимість цього компонента в ринковій економіці важко переоцінити: його нестача здатна призупинити діяльність першої групи ресурсів і покласти край розвитку інновацій.

Таким чином, інновацію можна розглядати як результат ефективної сукупної діяльності цих трьох груп ресурсів. При цьому слід зазначити, що фінансові ресурси є важливою характеристикою економічного стану регіону, а тому регіональну інновацію можна вважати показником, що відображає ефективність роботи і регіональної інноваційної системи та регіону.

Узагальнюючи роль інновації в системі фінансово-економічних відносин у регіоні, слід відмітити, що, з одного боку, інновація – це показник ефективності

функціонування інноваційної системи регіону, а з іншого – це основний чинник регіонального зростання.

Отже, регіональні інновації являють собою здатність регіональної інноваційної системи на основі наявної сукупності економічних ресурсів (інтелектуальної праці, інвестицій та інформації) створити новий (удосконалений) продукт для задоволення потреб регіону й отримання зовнішніх ефектів, які сприятимуть економічному зростанню регіону і, в подальшому, економічному розвитку країни.

ВИСНОВКИ

Таким чином, в умовах поглиблення процесів регіоналізації та локалізації інноваційної діяльності визначення поняття «регіональна інновація» набуває особливої важливості для забезпечення економічного зростання регіону та соціально-економічного розвитку країни і потребує детального вивчення факторів, що сприяють її розвитку. В подальших дослідженнях увага приділятиметься державній інноваційній політиці як фундаменту побудови організаційно-економічного механізму розвитку інновацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- [1] **Антонюк, Л. Л.** Інновація: теорія, механізм розробки та комерціалізації [Текст] / Л. Л. Антонюк, А. М. Поручник, В. С. Савчук. – К. : КНЕУ, 2003. – 394 с.
- [2] **Бажал, Ю. М.** Економічна теорія технологічних змін [Текст] / Ю. М. Бажал. – К. : Заповіт, 1996. – 237 с.
- [3] **Бубенко, П.** Чому гальмуються інноваційні процеси в Україні [Текст] / П. Бубенко, В. Гусев // Економіка України. – 2009. – № 6. – С. 30–39.
- [4] **Волков, О. І.** Економіка та організація інноваційної діяльності [Текст] : підручник / О. І. Волков, М. П. Денисенко. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 660 с.
- [5] **Гамидов, Г. С.** Системологические основы инноватики [Текст] / Г. С. Гамидов, В. Г. Колосов, А. А. Акимов. – СПб. : Политехника, 2002. – 600 с.
- [6] **Джоббер, Д.** Принципы и практика маркетинга [Текст] : учеб. пособие / Д. Джоббер. – Житомир, 2000. – 688 с.
- [7] **Друкер, П.** Як забезпечити успіх у бізнесі: новаторство і підприємництво [Текст] / П. Друкер. – К. : Україна, 1994. – 319 с.
- [8] **Иновационный менеджмент** [Текст] : учебник / А. Е. Абрамешин [и др.] ; под ред. О. П. Молчановой. – М. : Вита-Пресс, 2001. – 272 с.
- [9] **Корчагин, Ю. А.** Региональная финансовая политика и экономика [Текст] / Ю. А. Корчагин. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2006. – 284 с.
- [10] **Кузнєцова, А. Я.** Фінансування інвестиційно-інноваційної діяльності [Текст] / А. Я. Кузнєцова. – Л. : Львівський банківський інститут НБУ, 2005. – 320 с.
- [11] **Лапко, О.** Інноваційна діяльність у системі державного регулювання [Текст] / О. Лапко. – К. : ІЕП НАНУ, 1999. – 254 с.
- [12] **Меленчук, Л. І.** Сутнісна характеристика інноваційних процесів [Електронний ресурс] / Л. І. Меленчук. – Режим доступу: <http://www.gi.edu.ua>.
- [13] **Никифоров, А. Є.** Інноваційна діяльність: теорія і практика державного управління [Текст] / А. Є. Никифоров. – К. : КНЕУ, 2010. – 420 с.
- [14] **Новиков, В. С.** Інновації в туризмі [Текст] : учеб. пособие / В. С. Новиков. – М. : Изд. центр «Академия», 2007. – 208 с.
- [15] **Онишко, С. В.** Фінансове забезпечення інноваційного розвитку [Текст] / С. В. Онишко. – Ірпінь : Національна академія ДПС України, 2004. – 434 с.
- [16] **Онишко, С. В.** Фінансове забезпечення інноваційної діяльності [Текст] : навч. посіб. / С. В. Онишко, Т. В. Паєнтко, К. І. Швабій. – К. : КНТ, 2008. – 255 с.

© І. В. Прядко

Надійшла до редколегії 24.01.2014

Статтю рекомендує до друку член редколегії ЗНП НУК
д-р екон. наук, проф. *В. Н. Парсяк*